

ГАЛУЗЕВА ЕКОНОМІКА

УДК 65.012.8:334.024
JEL classification: L69, L94, M21, Q47

DOI: 10.20535/2307-5651.14.2017.108667

Величко В. А.

ORCID ID: 0000-0002-0282-368X

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

РОЗРОБЛЕННЯ НАПРЯМІВ ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

РАЗРАБОТКА НАПРАВЛЕНИЙ РОСТА ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ РЕЙДЕРСТВУ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА

DEVELOPMENT OF DIRECTIONS OF GROWTH EFFICIENCY OF IMPLEMENTATION OF INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF COUNTERFEIT ACTIVITY AT THE ENTERPRISES OF FUEL AND ENERGY COMPLEX

Стаття присвячена розробці рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу (ПЕК). У цьому контексті вирішуються наступні завдання: сформувати поняття “рейдерської привабливості” підприємств ПЕК; запропонувати напрями зростання ефективності реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству підприємств паливно-енергетичного комплексу. Заслугує на увагу запропоновані автором визначення “рейдерської привабливості” підприємств паливно-енергетичного комплексу й інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству. Особливого значення мають розроблені напрями підвищення ефективності реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу, які базуються на результатах інтегральної оцінки “рейдерської привабливості” підприємств ПЕК, застосуванні корпоративного та антирейдерського кодексів, що дозволило сформувати комплекс заходів протидії внутрішнім і зовнішнім негативним явищам, необґрунтованому впливу зацікавлених осіб.

Ключові слова: підприємства паливно-енергетичного комплексу, рейдерська привабливість, інформаційно-аналітичне забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу.

Статья посвящена разработке рекомендаций по совершенствованию информационно-аналитического обеспечения противодействия рейдерству на предприятиях топливно-энергетического комплекса (ТЭК). В этом контексте решаются следующие задачи: сформировать

понятие «рейдерской привлекательности» предприятий ТЭК; предложить направления роста эффективности реализации информационно-аналитического обеспечения противодействия рейдерству предприятий топливно-энергетического комплекса. Заслуживает внимания предложенные автором определения «рейдерской привлекательности» предприятий топливно-энергетического комплекса и информационно-аналитического обеспечения противодействия рейдерству. Особое значение имеют разработанные направления повышения эффективности реализации информационно-аналитического обеспечения противодействия рейдерству на предприятиях топливно-энергетического комплекса, основанные на результатах интегральной оценки «рейдерской привлекательности» предприятий ТЭК, применении корпоративного и антирейдерского кодексов, что позволило сформировать комплекс мер противодействия внутренним и внешним негативным явлениям, необоснованному влиянию заинтересованных лиц.

Ключевые слова: предприятия топливно-энергетического комплекса, рейдерская привлекательность, информационно-аналитическое обеспечение противодействия рейдерству на предприятиях топливно-энергетического комплекса.

The article is devoted to the development of recommendations on improving the information and analytical support for raiding at enterprises of the fuel and energy complex (FEC). In this context, the following tasks are being solved: to form the concept of «raider attractiveness» of energy companies; Suggest ways to increase the effectiveness of the implementation of information and analytical support to the raids of enterprises of the fuel and energy complex. The author's proposed definitions of «raider attractiveness» of enterprises of the fuel and energy complex and information and analytical support for raiding are worthy of attention. Of particular importance are the developed areas of increasing the effectiveness of the implementation of information and analytical support for raiding at enterprises of the fuel and energy complex, based on the results of an integrated assessment of the «raider attractiveness» of FEC enterprises, the use of corporate and anti-raider codes, which allowed to form a set of measures to counter internal and external negative phenomena, Unreasonable influence of interested persons.

Keywords: enterprises of the fuel and energy complex, raider attractiveness, information and analytical support for counteraction to raiding at enterprises of the fuel and energy complex.

Вступ. У сучасних умовах господарювання важливе значення набувають вирішення проблем, пов'язаних із розвитком підприємств паливно-енергетичного комплексу, які є державоутворюючими, що забезпечують функціонування інших галузей економіки. За останні роки загострюється проблема щодо зростання рейдерських атак на підприємства ПЕК з боку різних груп зацікавлених осіб. У таких умовах особливого значення набуває розробка відповідних заходів протидії рейдерським захопленням, прийняття управлінських рішень на основі розробленого інформаційно-аналітичного забезпечення.

Вирішенням проблем щодо визначення рейдерства, розробці заходів щодо його протидії займаються наступні вчені: З. Варналій, З. Живко [1], О. Захаров [2], К. Мамонов [3], О. Мельниченко [4], І. Отенко, Г. Іващенко, Д. Воронков [5] та ін.

В існуючих наукових розробках розроблені теоретико-методологічні положення щодо визначення рейдерства, запропоновані практичні напрями щодо реалізації відповідних дій. Проте залишаються невирішеними питання щодо розробки інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу, перманентного його удосконалення для зростання ефективності протидії рейдерським атакам.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу.

У рамках поставленої мети вирішуються наступні завдання: сформулювати поняття «рейдерської привабливості» підприємств ПЕК; запропонувати напрями зростання ефективності реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Методологія. Теоретико-методологічну основу дослідження складають загальнонаукові методи узагальнення, порівняння, діалектичного розвитку економічних систем, проведення комплексних досліджень, методологія нормативного та інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування економічних систем. У рамках дослідження для досягнення поставленої мети використані методи структурно-змістовного аналізу для визначення та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу.

Результати дослідження. В існуючих теоретичних положеннях відсутні єдині наукові розробки до визначення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах ПЕК. У цьому контексті особливого значення набуває визначення “рейдерської привабливості” підприємств паливно-енергетичного комплексу та інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству.

У результаті узагальнення існуючих теоретико-методологічних підходів запропоновано авторське визначення представлених понять. Зокрема, “рейдерська привабливість підприємств паливно-енергетичного комплексу”, розглядається як система поглядів, що включає нормативно-правовий і інформаційний базис, оціночні процедури відносно визначення інтегрального критерію, враховуючи напрями та особливості взаємодії між групами зацікавлених осіб, що дозволило сформулювати інформаційно-аналітичне забезпечення і розробити управлінські рішення щодо протидії рейдерству.

Для зростання ефективності здійснення заходів щодо протидії рейдерству особливого значення має інформаційно-аналітичне забезпечення, яке є важливим елементом корпоративної безпеки компаній, що включає систему взаємопов'язаних дій, спрямованих на попередження й протидію рейдерським атакам, враховуючи особливості функціонування суб'єктів господарювання, рівень взаємодії між різними групами зацікавлених осіб, вплив зовнішнього й внутрішнього середовища, технологічні й “силові” напрями, та дозволяє здійснити оцінку “рейдерської привабливості” для прийняття управлінських рішень.

Для удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення відносно протидії рейдерським атакам на підприємствах паливно-енергетичного комплексу запропоновані пропозиції щодо зниження “рейдерської привабливості”.

У цьому контексті особливого значення мають дії спрямовані на зростання якості корпоративного управління за рахунок збільшення ефективності взаємодії між відповідними органами: зборами акціонерів, спостережною радою, виконавчим органом, ревізійною комісією.

Для виконання поставленого завдання запропоновано підвищити значення й розширити повноваження корпоративного секретаря, який встановлює зв'язки і забезпечує ефективність взаємодії між представленими органами на основі розробленого корпоративного кодексу, який представляє собою сукупність корпоративних норм і правил, що регулюють взаємовідносини між різними групами корпоративного управління на підприємствах паливно-енергетичного комплексу.

Особливостями застосування корпоративного кодексу є:

- на формування та імплементацію корпоративного кодексу підприємств ПЕК впливають напрями їх діяльності й порядок взаємодії між різними групами стейкхолдерів;
- корпоративний кодекс має багаторазове використання протягом терміну його застосування;
- важливість та забезпечення значущості корпоративних норм для виконання на підприємствах паливно-енергетичного комплексу;
- для реалізації корпоративного кодексу розробляються та використовуються внутрішні корпоративні інструменти й механізми, застосування яких має обов'язковий для всіх робітників компанії і можуть розповсюджуватися для зовнішніх зацікавлених осіб;
- формування корпоративного кодексу здійснюється на основі відповідних принципів, який має межі щодо застосування;
- у корпоративному кодексі визначені етичні норми і правила поведінки груп зацікавлених осіб;
- формування та використання корпоративного кодексу на підприємствах паливно-енергетичного комплексу спрямований на забезпечення зростання фірмового іміджу й репутації;
- важливим завданням, яке вирішується у рамках корпоративного кодексу, є підвищення ефективності управління і є дієвим інструментом забезпечення внутрішньо корпоративних комунікацій;
- корпоративний кодекс спрямований на формування корпоративної культури, де визначені ціннісні аспекти та місія функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- корпоративний кодекс має чітку структуру і характеризується загальною, ідеологічною, нормативною та функціональною частинами.

Для впровадження корпоративного кодексу на підприємствах паливно-енергетичного комплексу застосовуються наступні принципи:

- повнота, прозорість, достовірність й доступність інформаційного забезпечення корпоративних відносин;
- вирішення фінансово-господарських і інших питань на основі нормативно-правового забезпечення взаємовідносин між органами корпоративного управління та групами зацікавлених осіб;

- повнота виконання норм і правил корпоративного управління, враховуючи напрями діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу, особливості взаємодії між різними групами зацікавлених осіб;
- дотримання прав і виконання обов'язків органами корпоративного управління;
- забезпечення лояльності й відповідальності зацікавленими особами компаніями;
- забезпечення контролю і моніторинг за використанням корпоративного кодексу на підприємствах паливно-енергетичного комплексу.

Для удосконалення системи протидії рейдерським атакам автором запропоновано впровадити й реалізувати антирейдерський кодекс, який включає:

- нормативно-правове забезпечення, що визначається системою законодавчих актів, які відносяться до рейдерства;
- рівень та особливості взаємодії між різними групами зацікавлених осіб, особливо у частині підприємств ПЕК, державних і «силових» інституцій, де виникають «рейдерські ситуації»;
- напрями функціонування компаній, у рамках яких може виникнути «рейдерська ситуація»;
- особливості корпоративного управління на підприємствах ПЕК, які характеризують напрями та систему протидії рейдерським атакам;
- використання механізмів протидії рейдерству.

Нормативно-правове забезпечення за останні роки отримало суттєві зміни, проте має недосконалий характер, про що свідчить кількість та результативність рейдерських атак. У 2013 р. прийнятий законопроект «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо удосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб і фізичних осіб - підприємців» від 10.10.2013 р. за № 642-VII, метою якого є недопущення реалізації методів протиправного захоплення підприємств, що створюють реальну загрозу національним і економічним інтересам держави та потребують розробки дієвих механізмів протидії цим негативним явищам.

Крім того, регламентують процеси протидії рейдерству наступні основні законодавчі акти: Кодекс України про адміністративні правопорушення; Господарський процесуальний кодекс України; Кримінальний кодекс; Господарський кодекс; Цивільний кодекс; Закони України «Про господарські товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців», «Про рекламу» та ін.

Слід зазначити, що для зниження «рейдерської привабливості» на підприємствах паливно-енергетичного комплексу запропоновано здійснювати моніторингові дії щодо попередження негативних явищ, пов'язаних із: недостовірною оцінкою активів; невиконанням угод та низьким рівнем компетенції органів корпоративного управління; корупційними діями й невиконанням діючого законодавства; неефективною системою безпеки та протидією зовнішнім і внутрішнім загрозам; недотриманням прав акціонерів; розповсюдженням інформації, яка має статус комерційної таємниці; відсутністю дієвої організаційної системи управління. Крім того, важливого значення мають фактори та особливості функціонування підприємств ПЕК, що враховують технічні та технологічні рівні, інвестиційну й інноваційну активність, вартість, якість наданих послуг та ін.

Для протидії рейдерству необхідно розробити заходи та застосувати інструменти щодо покращення фінансово-господарського стану, платоспроможності підприємств паливно-енергетичного комплексу. Слід вказати активізацію роботи відносно погашення зобов'язань компаніями.

Встановлено, що на підприємствах ПЕК найбільший вплив здійснюють показники, що визначають рівень взаємодії між різними групами стейкхолдерів і якості корпоративного управління. Одним із напрямів скорочення рівня «рейдерської привабливості» є зниження конфлікту інтересів.

У представленому дослідженні конфлікт інтересів у системі оцінки «рейдерської привабливості» розглядається як соціально-економічне явище, що призводить до протиріч та дисбалансів у організаційній, управлінській, виробничо-господарській сферах функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу, які виникають між різними групами зацікавлених осіб (споживачі послуг паливно-енергетичного комплексу, підприємства – споживачі послуг паливно-енергетичного комплексу, інші підприємства ПЕК, інвестори (вітчизняні й іноземні), державні інституції, фінансові та кредитні установи, зовнішні «силові» й контролюючі органи, соціалізація, що забезпечують інформаційний вплив засобами масової інформації, територіальна громада, власники, менеджмент підприємств, робітники, що виконують виробничо-господарські функції, фінансово-економічні підрозділи, внутрішні контролюючі підрозділи, що забезпечують контроль і моніторинг за формуванням й використанням всіх видів ресурсів на підприємствах ПЕК, внутрішні «силові» підрозділи), із врахуванням особистісної зацікавленості та застосуванням прямих і відносних інструментів й механізмів, що впливає на об'єктивність і неупередженість прийнятих управлінських рішень.

Слід зазначити, що конфлікти інтересів між корпоративними органами управління (загальні збори акціонерів, наглядова рада, правління) і підприємствами ПЕК виникають у зв'язку із розподілом рівня повноважень та їх функціональних обов'язків, напрямів діяльності та управління, забезпечення їх функціонування. Між органами корпоративного управління та підприємствами ПЕК конфлікти інтересів виникають у зв'язку із невиконанням відповідних обов'язків. У цьому контексті запропоновано застосовувати відповідний інструментарій протидії конфліктам інтересів на підприємствах паливно-енергетичного комплексу.

Слід зазначити, що для зниження "рейдерської привабливості" на підприємствах паливно-енергетичного комплексу особливого значення має створення у державі умов протидії корупції й детінізація ПЕК шляхом:

- зростання ефективності функціонування антикорупційних органів;
- виконання діючого законодавства в частині можливостей виникнення корупційних дій, конфліктів інтересів, впливу олігархів на функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- створення й функціонування електронної системи доходів і витрат чиновників, топ-менеджменту та інших робітників, які впливають на прийняття рішень;
- постійний моніторинг і контроль за рухом основних і оборотних активів, за формуванням й використанням власних і позикових коштів;
- удосконалення системи державного управління і зниження її впливу на функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу.

У контексті зниження "рейдерської привабливості" суб'єктів господарювання в ПЕК особлива увага фокусується на реалізації заходів щодо протидії рейдерству, які спрямовані на розробці й використанні антирейдерського кодексу, зниженні кількості конфліктів інтересів між групами зацікавлених осіб, зростанні соціальної відповідальності й захищеності робітників, удосконаленні системи охорони праці та безпеки у надзвичайних ситуаціях, впровадження сучасних методів, підходів, технологій.

Зниження рівня "рейдерської привабливості" підприємств паливно-енергетичного комплексу пов'язано із здійсненням профілактичних дій щодо виникнення "рейдерських атак" відносно: зниження кількості порушень діючого законодавства; скорочення рівня невиконання діючих угод; широкого застосування інструментів захисту прав власності; формування та реалізації ефективного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств паливно-енергетичного комплексу; зростання рівня інформаційної безпеки; забезпечення відповідності оцінки активів підприємств паливно-енергетичного комплексу їх ринковій вартості.

У цьому контексті для зниження можливостей й впливу "рейдерських атак" автор фокусує увагу на зростанні рівня корпоративної етики на підприємствах ПЕК шляхом здійснення комплексу дій.

Практика формування корпоративної етики свідчить, що за останні роки на підприємствах паливно-енергетичного комплексу реалізуються відповідні дії. Зокрема, на ДП НАЕК "Енергоатом" розроблено й впроваджено в діяльність Кодекс корпоративної етики, де систематизовано та узагальнено сукупність етичних норм поведінки робітників, враховуючи особливості розвитку паливно-енергетичного комплексу і функціонування компанії [5].

Слід вказати, що в НАК Нафтогаз України у 2014 р. також розроблено й використовується Кодекс корпоративної етики, де визначені корпоративні цінності, права, професіональні, репутаційні характеристики, напрями впливу на негативні явища (корупція, дискримінація), напрями та особливості взаємодії між різними групами зацікавлених осіб, робітниками, їх родинами, громадським суспільством [6].

На підприємствах паливно-енергетичного комплексу за останні роки змінюються акценти в сфері корпоративного управління, де особлива увага фокусується на питаннях формування корпоративної етики. Проте, більшість представлених питань залишаються невирішеними, що потребує здійсненню відповідних дій. Крім того, на думку автора, при формуванні корпоративної етики необхідно розглядати питання можливостей виникнення рейдерських атак.

Для зниження рівня «рейдерської привабливості» на досліджених підприємствах паливно-енергетичного комплексу запропоновано здійснити дії, спрямовані на:

- зростання прибутковості функціонування компаній, забезпечення перевищення доходів над витратами;
- створення можливостей погашення своїми оборотними активами поточних зобов'язань;
- збільшення питомої ваги грошових коштів у загальній структурі активів підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- зростання питомої ваги власних коштів у загальній структурі джерел фінансування порівняно із питомою вагою позикових коштів;

- забезпечення ефективності використання основних засобів та інших необоротних активів;
- зростання ефективності використання елементів оборотних активів підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- забезпечення встановленого високого рівня продуктивності праці при формуванні постійного професійного «ядра» робочого капіталу.

Слід зазначити, що для зниження «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу особлива увага фокусується на забезпеченні ефективності взаємодії із робітниками. У цьому контексті заслуговують на увагу дії, спрямовані на зростання професійних і кваліфікаційних характеристик, здійснення підготовки та перепідготовки робітників, впровадження новітніх технологій, методів і моделей, стажування, враховуючи передовий досвід підприємств паливно-енергетичного комплексу. Крім того, для робітників автором запропоновані заходи щодо інформаційного забезпечення діяльності компаній відносно виникнення та протидії рейдерським захопленням.

Висновки. Результати дослідження містять елементи наукової новизни, які полягають у запропонованих напрямках зростання ефективності реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу, що базуються на результатах інтегральної оцінки «рейдерської привабливості» підприємств ПЕК, застосуванні корпоративного та антирейдерського кодексів, та дозволило сформувавши комплекс заходів протидії внутрішнім і зовнішнім негативним явищам, необґрунтованому впливу зацікавлених осіб. Особливого значення має визначення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу на основі дослідження і систематизації наукових підходів, відмінною рисою якого є врахування багатоаспектності змістовних характеристик «рейдерство» та «рейдерська привабливість», що дозволило вдосконалити теоретико-методичне підґрунтя та розвинути теоретико-методичну базу для прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень щодо протидії рейдерству.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у науковому обґрунтуванні категоріального апарату щодо визначення «рейдерської привабливості» та інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству на підприємствах паливно-енергетичного комплексу. Практичне значення проведеного дослідження полягає у запропонованих напрямках зростання ефективності застосування інформаційно-аналітичного забезпечення як підґрунтя для прийняття рішень щодо протидії рейдерським захопленням на підприємствах ПЕК.

Перспективами подальших наукових досліджень у представленій сфері є розробка концепції «рейдерської привабливості», формування організаційно-економічного механізму протидії рейдерству, враховуючи напрями та особливості функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу та впливу на їх діяльність різних груп зацікавлених осіб.

Результати проведеного дослідження рекомендовано для використання на підприємствах паливно-енергетичного комплексу, для фахівців, які вирішують проблеми в сфері економіки та управління підприємствами.

Література:

1. Живко З.Б. Удосконалення державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З.Б. Живко, З.С. Варналій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi->
2. Захаров О.І. Система управління комплексним забезпеченням економічної безпеки підприємством / О.І. Захаров. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi->
3. Мамонов К. А. Визначення рейдерства: теоретичні підходи / К. А. Мамонов, В. А. Величко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 6 Частина 2, 2016 р. - С. 79 – 82.
4. Мельниченко О. А. Основи протидії рейдерству: державно-управлінський аспект / О. А. Мельниченко // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2010. – Т. XI. – № 170. – С. 212–224.
5. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012 – 262 с.
6. Кодекс корпоративної етики ДП НАЕК «Енергоатом». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.energoatom.kiev.ua/files/file/kodeks_etiki_1_\(1\).pdf](http://www.energoatom.kiev.ua/files/file/kodeks_etiki_1_(1).pdf).
7. Корпоративна етика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/CD039B50EA1ACF46C2257E89002F0648?OpenDocument&Expand=2&>.